

Euroopa Liidu varjupaiga- ja rändehalduse õigustiku reformi peamised mõisted

Pagulane – kolmanda riigi kodanik või kodakondsuseta inimene, kellel on põhjendatud tagakiusamise hirm tema rassi, usu, rahvuse, poliitiliste vaadete või teatavasse sotsiaalsesse rühma kuulumise tõttu ja kes viibib sel põhjusel väljaspool koduriiki ja ei saa sinna tagasi pöörduda, ja kelle suhtes ei kohaldu kaitse andmist välistavad asjaolud.

Täiendava kaitse saaja – kolmanda riigi kodanik või kodakondsuseta inimene, kes ei kvalifitseeru pagulaseks, kuid keda ähvardaks kodumaale tagasipöördumise korral reaalne ja tõsine oht, näiteks sõda.

Pagulasseisund – kolmanda riigi kodaniku või kodakondsuseta inimese pagulase kriteeriumitele vastavana tunnustamine.

Täiendava kaitse seisund – kolmanda riigi kodaniku või kodakondsuseta inimese tunnustamine täiendava kaitse saamise kriteeriumidele vastava inimesena.

Rahvusvaheline kaitse – pagulasseisund või täiendava kaitse seisund.

Alaealine – alla 18-aastane kolmanda riigi kodanik või kodakondsuseta inimene.

Saatjata alaealine – laps, kes saabub liikmesriigi territooriumile ilma tema eest vastutava täisealise inimeseta seni, kuni selline täiskasvanu ei ole last tegelikult oma hoole alla võtnud, sh laps, kes on jäänud saatjata pärast liikmesriigi territooriumile saabumist.

Lõplik otsus – otsus selle kohta, kas kolmanda riigi kodanikule või kodakondsuseta inimesele antakse pagulasseisund või täiendava kaitse seisund, sealhulgas taotluse suhtes selle mittelubatavuse tõttu tehtud keelduv otsus või taotluse suhtes selle kaudselt või sõnaselgelt tagasivõtmise tõttu tehtud keelduv otsus, mille kohta on tehtud halduskohtu otsus, olenemata sellest, kas taotlejal on õigus jääda liikmesriigi territooriumile.

Rahvusvahelise kaitse taotluse läbivaatamine – rahvusvahelise kaitse taotluse lubatavuse hindamine või sisuline hindamine.

Biomeetrilised andmed – sõrmejälgede ja näokujutise andmed.

Piisav suutlikkus – suutlikkus, mis on igal ajahetkel vajalik, et viia läbi piiril toimuv varjupaigamenetlus ja piiril toimuv tagasisaatmismenetlus, mis kehtestatakse EL õiguse alusel sätestatud valemi ja piirmäärade alusel Euroopa Komisjoni rakendusaktiga iga kolme aasta tagant.

Rahvusvahelise kaitse taotlus – kolmanda riigi kodaniku või kodakondsuseta inimese soov avaldus liikmesriigilt kaitse saamiseks, kas tagakiusamise või tõsise kahju kannatamise eest kaitsmiseks.

Taotleja – kolmanda riigi kodanik või kodakondsuseta inimene, kes on avaldanud soovi rahvusvahelise kaitse taotluse esitamiseks, mille suhtes ei ole lõplikku otsust veel tehtud.

Menetluslikke eritagatise vajav taotleja – selline taotleja, kelle võime kasutada õigusi ja täita kohustusi on piiratud tema individuaalse olukorra, näiteks tervisliku seisundi või vanuse tõttu.

Kodakondsuseta isik – inimene, keda ei peeta ühegi riigi õigussüsteemis selle riigi kodanikuks.

Menetlev ametiasutus – liikmesriigi kohtulaadne ametiasutus või haldusorgan, kes vastutab rahvusvahelise kaitse taotluste läbivaatamise eest ning on pädev tegema haldusmenetluse etapis otsuseid. Eestis on selleks asutuseks Politsei – ja Piirivalveamet.

Rahvusvahelise kaitse äravõtmine – menetleva ametiasutuse või pädeva kohtu otsus tunnistada rahvusvaheline kaitse kehtetuks, lõpetada rahvusvaheline kaitse või keeldude selle pikendamisest.

Liikmesriiki jäämine – kolmanda riigi kodaniku või kodakondsuseta inimese jäämine selle liikmesriigi territooriumile, sh piirile või transiiditsoonidesse, kus ta on avaldatud soovi rahvusvahelise kaitse taotluse esitamiseks või kus seda taotlust läbi vaadatakse.

Korduv taotlus – uus rahvusvahelise kaitse taotlus, mille esitamiseks avaldatakse soovi mis tahes liikmesriigis pärast eelmise taotluse kohta lõpliku otsuse tegemist, sealhulgas juhul, kui selle taotluse suhtes on tehtud selle sõnaselgelt või kaudselt tagasivõtmise tõttu keelduv otsus.

Vastutav liikmesriik – Euroopa Liidu liikmesriik, kes vastutab rahvusvahelise kaitse taotluse läbivaatamise eest varjupaiga – ja rändehalduse määruses sätestatud kriteeriumite alusel.

Kolmanda riigi kodanik – inimene, kes ei ole liidu kodanik ELi toimimise lepingu artikli 20 lõike 1 tähenduses ega ka Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2016/399 (25) artikli 2 punktis 5 määratletud liidu õiguse alusel vaba liikumise õigust omav isik.

Rahvusvahelise kaitse taotluse tagasivõtmine – varem esitatud rahvusvahelise kaitse taotluse sõnaselge või kaudne tagasivõtmine.

Rahvusvahelise kaitse saaja – kolmanda riigi kodanik või kodakondsuseta inimene, kellele on antud rahvusvaheline kaitse ja elamisluba.

Taotleja pereliige – järgmised taotleja pereliikmed, kes viibivad liikmesriigi territooriumil, eeldusel et perekond oli olemas juba enne taotleja või pereliikme saabumist liikmesriigi territooriumile:

- a) taotleja abikaasa või taotlejaga püsivas suhtes olev vabaabielukaaslane, kui asjaomase liikmesriigi õiguse või tava kohaselt koheldakse vabaabielupaare kolmanda riigi kodanikke käsitlevate õigusaktide alusel võrdväärselt abielus paaridega;
- b) punktis a osutatud paari või taotleja alaealine laps tingimusel, et kõnealune laps ei ole abielus, sõltumata sellest, kas riigisisese õiguse tähenduses on kõnealune laps sündinud abielust või väljaspool abielu või on lapsendatud;
- c) kui taotleja on alaealine ja ta ei ole abielus, siis selle asjaomase liikmesriigi õiguse või tava kohaselt tema eest vastutav isa, ema või muu täiskasvanu, kus asjaomane täiskasvanu viibib;
- d) kui rahvusvahelise kaitse saaja on alaealine ja ta ei ole abielus, siis selle asjaomase liikmesriigi õiguse või tava kohaselt rahvusvahelise kaitse saaja eest vastutav isa, ema või muu täiskasvanu, kus rahvusvahelise kaitse saaja viibib.

Taotleja sugulane – taotleja täiskasvanud tädi või onu või vanavanem, kes viibib liikmesriigi territooriumil, sõltumata sellest, kas riigisisese õiguse tähenduses on taotleja sündinud abielust või väljaspool abielu või on lapsendatud.

Saatjata lapse esindaja – isik või organisatsioon, kelle pädevad asutused on määranud aitama ja esindama saatjata alaealist rahvusvahelise kaitse menetlustes, et tagada lapse huvide kaitse ja teha vajaduse korral alaealise nimel õigustoiminguid.

Riigis seaduslikku viibimist tõendav dokument – liikmesriigi asutuste antud luba, millega lubatakse kolmanda riigi kodanikul või kodakondsuseta inimesel viibida liikmesriigi territooriumil, sealhulgas dokumendid, mille põhjal lubatakse territooriumil viibida ajutise kaitse korra raames või seni, kuni väljasaatmiskorralduse täitmist takistavad asjaolud ära langevad, välja arvatud viisad ja viibimise load, mis on välja antud ajavahemikul, mis on vajalik vastutava liikmesriigi kindlaksmääramiseks või rahvusvahelise kaitse või elamisloa taotluse läbivaatamise ajal.

Viisa – liikmesriigi luba või otsus, mida nõutakse selles või mitmes liikmesriigis läbisõiduks või viibimise eesmärgil sisenemiseks, sealhulgas:

- a) kooskõlas liidu õigusega või liikmesriigi õigusega antud luba või tehtud otsus, mida on vaja, et siseneda sellesse liikmesriiki eesmärgiga viibida seal rohkem kui 90 päeva;
- b) kooskõlas liidu õigusega või liikmesriigi õigusega antud luba või tehtud otsus, mida on vaja, et siseneda asjaomasesse liikmesriiki läbisõiduks või eesmärgiga viibida seal rohkem kui 90 päeva 180päevase ajavahemiku jooksul;
- c) luba või otsus, mis kehtib liikmesriikide ühe või mitme lennujaama rahvusvahelise transiidiala läbimiseks.

Diplom või muu kvalifikatsiooni tõendav dokument – diplom või muu kvalifikatsiooni tõendav dokument, mis on saadud ja kinnitatud liikmesriigis pärast vähemalt ühte õppeaastat selle liikmesriigi territooriumil tunnustatud riiklikus või piirkondlikus haridus- või kutseõppeprogrammis, mis vastab vähemalt rahvusvahelise ühtse hariduse liigituse 2. tasemele ja mida korraldab haridusasutus vastavalt asjaomase liikmesriigi õigus- ja haldusnormidele, välja arvatud veebipõhised koolitused ja muud kaugõppe vormid.

Haridusasutus – avalik-õiguslik või eraõiguslik haridus- või kutseõppeasutus, mis asub liikmesriigis ja on tema tunnustatud läbipaistvate kriteeriumide alusel kooskõlas riigisisese õiguse või haldustavadega.

Põgenemine – tegu, millega inimene muutub pädevatele haldus- või õigusasutustele kättesaamatuks, näiteks:

- a) liikmesriigi territooriumilt ilma pädevate asutuste loata lahkumine põhjustel, mis on inimese kontrolli all,
- b) teavitamata jätmine konkreetsest varjupaigataotlejate majutuskeskusest või elukohana määratud kohast eemalviibimisest, kui liikmesriik sellist teavitamist nõuab, või
- c) pädevate asutuste ette ilmumata jätmine, kui inimest on kutsutud.

Põgenemise oht – konkreetse juhtumi puhul esinevad konkreetset põhjustel ja asjaolud, mis tuginevad seaduses sätestatud objektiivsetele kriteeriumidele ja annavad alust oletada, et inimene võib põgeneda

Toetatav liikmesriik – liikmesriik, kes saab kasu solidaarsuspanustest.

Toetav liikmesriik – liikmesriik, kes annab või on kohustatud andma solidaarsuspanuse toetatava liikmesriigi kasuks.

Üleandmine – vastutava liikmesriigi määramise menetluses tehtud otsuse rakendamine.

Ümberpaigutamine – taotleja või rahvusvahelise kaitse saaja üleandmine toetatavast liikmesriigist toetavasse liikmesriiki.

Otsingu- ja päästeoperatsioonid – Hamburgis 27. aprillil 1979 vastu võetud rahvusvahelises mereotsingute ja -pääste 1979. aasta konventsioonis osutatud otsingu- ja päästeoperatsioonid.

Rändesurve – olukord, mis on põhjustatud sellest, et maa-, mere- ja õhuteed pidi riiki saabumisi või kolmanda riigi kodanike või kodakondsuseta inimeste taotlusi on nii palju, et võttes arvesse üldist olukorda liidus tekitavad nad liikmesriigis ebaseaduslikke kohustusi isegi hästi ettevalmistatud varjupaiga-, vastuvõtu- ja rändesüsteemile, ning mis nõuab viivitamata meetmete võtmist, eelkõige solidaarsuspanuseid. Võttes arvesse liikmesriigi geograafilise asukoha eripärasid, hõlmab rändesurve samuti olukordi, kus saabub palju kolmanda riigi kodanikke või kodakondsuseta inimesi või esineb selliste inimeste saabumise oht, sealhulgas juhul, kui selline saabumine tuleneb otsingu- ja päästeoperatsioonidele järgnenud korduvatest maabumistest või kolmanda riigi kodanike või kodakondsuseta inimeste ebaseaduslikust liikumisest liikmesriikide vahel.

Märkimisväärne rändeolukord – rändesurvest erinev olukord, kus kolmanda riigi kodanike või kodakondsuseta inimeste sel hetkel asetleidva ja varasema iga-aastase saabumise kumulatiivse mõju tõttu on hästi ettevalmistatud varjupaiga-, vastuvõtu- ja rändesüsteem saavutanud oma suutlikkuse piiri.

Vastuvõtutingimused – direktiivi (EL) 2024/1346 sätestatud meetmete täielik kogum, mida liikmesriigid tagavad taotlejatele.

Vastu võetud isik – inimene, kelle liikmesriik on vastu võtnud määruse (EL) 2024/1350 või väljaspool seda määrust kehtiva riikliku ümberasustamiskava alusel.

ELi solidaarsuskoordinaator – Euroopa Komisjoni määratud ametiisik, kellel on käesoleva määruse 2024/1351 artiklis 15 määratud volitused.

Elamisluba – liikmesriigi ametiasutuste määrusega (EÜ) nr 1030/2002 kehtestatud ühtses vormis välja antud luba, millega lubatakse kolmanda riigi kodanikul või kodakondsuseta inimesel elada seaduslikult selle liikmesriigi territooriumil.

Päritoluriik – kodakondsusjärgne riik või kodakondsusjärgsed riigid või kodakondsuseta inimeste korral varasem alaline elukohariik.

Sotsiaalkindlustus – Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) nr 883/2004 (19) artikli 3 lõigetes 1 ja 2 sätestatud sotsiaalkindlustusliigid.

Sotsiaalabi – toetused, mille eesmärk on tagada piisavate vahenditeta isikute põhivajaduste katmine.

Eestkostja – füüsiline isik või organisatsioon, sealhulgas pädeva asutuse määratud avaliku sektori asutus, kes kohaldataval juhul abistab ja esindab saatjata alaealist ja tegutseb tema nimel

tagamaks, et saatjata alaealine saaks kasutada õigusi ja täita kohustusi, ning kaitseb samal ajal tema huve ja üldist heaolu.

Ümberasustamine – ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Ameti (UNHCR) suunamisel kolmandast riigist, kuhu inimene on olnud sunnitud ümber asuma, mingi liikmesriigi territooriumile sellise kolmanda riigi kodaniku või kodakondsuseta inimese vastuvõtmine:

- a) kes täidab vastuvõtmise tingimusi;
- b) kelle suhtes ei kehti vastuvõtmisest keeldumise põhjused ning
- c) kellele antakse rahvusvaheline kaitse liidu ja liikmesriigi õiguse kohaselt ning kellel on võimalik saada püsiv lahendus.

Humanitaarsetel põhjustel vastuvõtmine – kolmanda riigi kodaniku või kodakondsuseta inimese vastuvõtmine, mis liikmesriigi taotluse korral toimub Euroopa Liidu Varjupaigaameti, UNHCRi või muu asjaomase rahvusvahelise organi suunamisel, kolmandast riigist, kuhu inimene on olnud sunnitud ümber asuma, mingi liikmesriigi territooriumile ning kui vähemalt esialgse hinnangu alusel:

- a) täidab vastuvõtmise tingimusi;
- b) sellise isiku suhtes ei kehti vastuvõtmisest keeldumise põhjused ning
- c) sellisele isikule antakse rahvusvaheline kaitse või riigisisese õiguse alusel humanitaarsetel põhjustel staatus, millega tagatakse õigused ja kohustused, mis on samaväärsed täiendava kaitse saajate õiguste ja kohustustega.

Erakorraline vastuvõtmine – pakilise õigusliku või füüsilise kaitse vajadusega või kohest meditsiiniabi vajavate inimeste vastuvõtmine ümberasustamise või humanitaarsetel põhjustel vastuvõtmise teel.

Oht rahvatervisele – Maailma Terviseorganisatsiooni rahvusvahelistes tervise-eeskirjades määratletud epideemiaohuga haigused ja muud nakkushaigused või nakkuslikud parasitaarhaigused, kui nende kohta kehtivad liikmesriigi kodanike suhtes kohaldatavad kaitsesätted.

Isikusamasuse kontroll – andmekogumite võrdlemise protsess väidetava isikusamasuse kindlakstegemiseks (üksühele kontroll).

Tuvastamine – isikusamasuse kindlakstegemise protsess andmebaasis tehtava otsingu kaudu, mille käigus võrreldakse andmeid mitme andmekogumiga (üks-mitmele kontroll).

Europoli andmed – isikuandmed, mida Europol töötleb määruse (EL) 2016/794 artikli 18 lõike 2 punktides a, b ja c osutatud eesmärkidel.

Taustakontrolliasutused – kõik pädevad asutused, kes on riigisisese õiguse kohaselt määratud täitma üht või mitut taustakontrollimäärusest tulenevat ülesannet, välja arvatud tervisekontrolli.

Kinnipidamine – inimese paigutamine teatavasse kohta, kus ta on ilma jäetud liikumisvabadusest.

Vastuvõtmismenetluse läbiviimiseks registreeritud isik – ümberasustamise või humanitaarsetel põhjustel vastuvõtmise menetluse läbiviimiseks registreeritud isik.

Riikliku ümberasustamiskava kohaselt vastu võetud isik – inimene, kelle liikmesriik on ümber asustanud väljaspool ümberasustamise raamistikku, kui sellele inimesele on antud

riiklikku ümberasustamiskava reguleerivate normide kohaselt rahvusvaheline kaitse või riigisisese õiguse alusel staatus humanitaarsetel põhjustel.

Ebaseaduslik riigis viibimine – kolmanda riigi kodaniku või kodakondsuseta inimese viibimine liikmesriigi territooriumil, kui see kolmanda riigi kodanik või kodakondsuseta inimene ei täida või enam ei täida sisenemise nõudeid või seal viibimise või elamise tingimusi.

Ajutise kaitse saaja – inimene, kellel on ajutine kaitse, mis on määratletud ajutist kaitset käsitlevas nõukogu rakendusotsuses, või muu samaväärne riiklik kaitse, mis on kehtestatud reageerimiseks samale sündmusele kui kõnealuses nõukogu rakendusotsuses.

Päringutabamus – Eurodac-süsteemis andmete võrdlemisel kindlaks tehtud vastavus või vastavused infotehnoloogilises keskmisebaasi kantud biomeetriliste andmete ja liikmesriigi edastatud teatava isiku andmete vahel.

Riiklik juurdepääsupunkt – riiklik tehniline süsteem, mis peab sidet Eurodac-süsteemiga.

Europoli juurdepääsupunkt – riiklik tehniline süsteem, mis peab sidet Eurodac-süsteemiga.

Õiguskaitse – terroriaktide või muude raskete kuritegude ennetamine, avastamine või uurimine.

Terroriakt – liikmesriigi õiguse rikkumine, mis vastab ühele direktiivis (EL) 2017/541 osutatud kuritegudest või on sellega samaväärne.

Raske kuritegu – õigusrikkumine, mis vastab raamotsuse 2002/584/JSK artikli 2 lõikes 2 osutatud kuritegudele või on nendega samaväärne, kui see on liikmesriigi õiguse kohaselt karistatav vabadusekaotuse või vabadust piirava julgeolekumeetmega, mille maksimaalne pikkus on vähemalt kolm aastat.

Sõrmejälgede andmed – andmed kõigi kümne sõrme (kui need on olemas) vajutamise ja pööramise teel saadud sõrmejälgede kohta või latentsed sõrmejäljed.

Näokujutise andmed – digitaalne kujutis näost piisava lahutusvõime ja kvaliteediga, et seda saab kasutada automaatseks biomeetriliseks võrdlemiseks.

Tähtnumbrilised andmed – tähtede, numbrite, erimärkide, tühikute või kirjavahemärkidena esitatud andmed.

Kriisiolukord –

a) erakorraline olukord, kus kolmanda riigi kodanike või kodakondsuseta inimeste massiline saabumine liikmesriiki maa-, mere- või õhuteed pidi, sealhulgas maabumine otsingu- ja päästeoperatsiooni järgselt, on nii ulatuslik ja sellist laadi, et kui võtta muu hulgas arvesse liikmesriigi rahvaarvu, SKPd ja geograafilisi iseärasusi, sealhulgas territooriumi suurust, halvab see – sealhulgas kohaliku või piirkondliku tasandi olukorra tagajärjel – liikmesriigi hästi ettevalmistatud varjupaiga- ja vastuvõtusüsteemi, sealhulgas lastekaitseteenused, või tagasisaatmissüsteemi niivõrd, et sellel võivad olla tõsised tagajärjed Euroopa ühise varjupaigasüsteemi toimimisele, või

b) rändajate vahendina kasutamise olukord, kus kolmas riik või vaenulik valitsusväline osaleja soodustab või hõlbustab kolmanda riigi kodanike või kodakondsuseta isikute liikumist välispiiridele või liikmesriiki eesmärgiga destabiliseerida liitu või liikmesriiki ning kui selline tegevus võib ohustada liikmesriigi põhifunktsioone, sealhulgas avaliku korra säilitamist või riigi julgeoleku kaitset

c) **vääramatu jõud** – ebatavalistele ja ettenägematutele asjaoludele, mis ei ole liikmesriigi kontrolli all ja mille tagajärgi ei oleks kogu igakülgsese hoolsusele vaatamata olnud võimalik vältida ning mis takistavad asjaomasel liikmesriigil täita määrustest (EL) 2024/1351 ning (EL) 2024/1348 tulenevaid kohustusi.